

Yazılım Patentleri Tehlikesi¹

Richard M. STALLMAN

1. Bölüm*

Özgür yazılım üzerine olan çalışmalarımı duymuşsunuzdur. Bu konuşma bunun hakkında değil. Bu konuşma, yasaların yanlış kullanımının, yazılım geliştirmeyi tehlikeli bir etkinlik haline getirmesi hakkında. Burada, patent yasalarının yazılım alanına uygulanmasının sonuçlarından bahsedeceğiz.

Söz konusu olan yazılımın patentlenmesi değil. Böyle bir tanım tamamen kötü ve yanıltıcı. Çünkü patentlenen tek tek programlar de-

ğil. Böyle olsaydı sorun değildi, çünkü temelde zararsız olacaktı. Fakat söz konusu olan fikirlerin patentlenmesi. Her patent bir fikrin patentlenmesi ile ilgilidir. Yazılım patentleri, yazılım üzerine fikirleri, diğer bir deyişle yazılım geliştirmede kullandığımız fikirleri kapsar. İşte bu, onları yazılım geliştirme için bir tehlike haline getirir.

İnsanların yanıltıcı bir terim olan “Fikri Mülkiyet Hakları”nı kullandığını duymuşsunuzdur. Bu terim önyargılıdır. Her ne ile ilgileniyorsanız, onun bir tür mülkiyet kavramı içinde ele alınabileceği varsayımından yola çıkar, oysa bu alternatiflerden yalnızca birisidir. “Fikri Mülkiyet” terimi, ilgili alanda peşinen bir hüküm vermektedir. Bu açık ve tarafsız bir düşünüş değildir.

Kullanılan terimde başka bir problem daha vardır. Olguları anlaşılabilir hale getirmektedir. “Fikri Mülkiyet” derleme bir terimdir: Telif hakları (copyright) ve patentler gibi farklı hukuksal alanlarda yer alan kavramları aynı yere yığmaktadır. Her ayrıntı farklıdır. Ticari markalar (Trademarks) gibi tamamen farklı ve az rastlanan daha birçok şeyi biraraya yığmaktadır. Hiçbirinin bir diğeriyle ortak bir yanı yoktur. Tarihsel olarak tamamen farklıdır; yasal tasarımları birbirinden bağımsızdır; hayatın başka alanlarını ve etkinliklerini kapsamaktadırlar. Kamusal politikalar açısından tamamen farklıdır; dolayısıyla

... kuşkusuz özgürce nefes
alabilirsin ama soluğunu
patent altına
aldık...

* Yazının 2. bölümü derginin 426. sayısında yayınlanacaktır.

1) 25 Mart 2002'de Stallman'ın Cambridge Üniversitesi'nde verdiği konuşma. Emre Uğur, İnan Kanbur ve İzlem Gözükeleş tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

hepsini bir yere yığmaya çalışırsanız ulaşacağınız sonucun aptalca olacağı garantidir. "Fikri Mülkiyet" hakkında makul ve mantıklı bir kaniya ulaşmak tamamen olanaksızdır. Eğer açıkça anlamak istiyorsanız, hepsini bir yere yığmayın. Önce telif hakkını düşünün, sonra patentleri. Telif hakkı yasalarını öğrenin ve bundan ayrı olarak patent yasalarını düşünün.

Telif hakları ve patentler arasındaki temel farklara gelirsek:

- *Telif hakları, bir işin ifade-sindeki detaylarla ilgilidir; telif hakları fikirlerle ilgilenmez. Sadece patenter, fikirleri ve onların kullanımını kapsar.*
- *Telif hakları, otomatik olarak varolurlar. Patentler ise başvuruya göre patent ofislerince verilirler.*
- *Patentlerin maliyeti yüksektir. Hatta kimi zaman avukatlara verilen para, patentin uygulanmasından daha yüksek tutabilir. Patent ofisleri çoğu zaman üstünkörü bir inceleme yapsalar da bu incelemenin sonuçlanması yıllar alabilir.*
- *Telif hakları uzun ömürlüdür. Bazı durumlarda 150 yıla kadar çıkabilir. Patentler ise 20 yıllıktır, ömrümüzün yetebileceği uzunluktadır. Ancak yazılım gibi bir alanda yine de çok uzun bir zaman aralığıdır. 20 yıl önce PC'nin yeni birşey olduğu günleri düşünün. Yalnızca 1982'de varolan düşüncelerle yazılım geliştirmek zorunda kaldığınızı hayal edin.*
- *Telif hakları sadece kopyalamayı kapsar. Eğer "Rüzgar gibi geçti" ile kelimesi kelimesine aynı bir roman yazarsanız ve "Rüzgar gibi geçti" romanını görmediğinizi ispat ederseniz kendinizi mahkemede telif hakları ihlaline karşı savunabi-*

lirsiniz. Patent ise bir fikri tamamen kuşatan bir monopoldür. Fikrin sahibinin kendiniz olduğunu iddia etmeniz bile, eğer o fikir başkası tarafından patentlenmişse bunun bir anlamı yoktur.

Bu konuşma boyunca telif haklarını aklınızdan çıkaracağınızı ümit ediyorum. Çünkü bu konuşma tamamen patentler üzerine. Eğer yasal konuları tüm açıklığıyla anlamak istiyorsanız, telif haklarını ve patentleri birarada ele almamalısınız.

Suyu ve etanolü birbirinden ayırtedemediğinizde pratik kimyayı (ya da yemek pişirmeyi) ne kadar anlayabileceğinizi düşünün.

İnsanların patent sistemini tanımlamasına bakarsak genelde patent almayı umut eden birinin bakış açısıyla baktıklarını görüyoruz-patent almanın size şöyle bir faydası olacaktır, sokakta cebinizde bir patentle dolaşırken bunu cebinden çıkaracaksınız, sonra birine işaret edip sesleneceksiniz: "Bana para ver."

Bu önyargının bir nedeni var. Bunu söyleyen birçok insanın patent sisteminden bir çıkarı var ve sizden de bu sistemi sevmenizi istiyorlar. Bir başka nedeni daha var: Patent sistemi bir piyangoya benziyor, patentlerin sadece ufak bir bölümü onu elinde bulunduranlara bir fayda sağlıyor. Aslında bir keresinde The Economist dergisi patentleri zaman tüketen bir piyangoya benzetmişti. Piyango reklamlarını görmüşsünüzdür, sizi hep kazancı düşünmeye motive ederler. Kaybettiğinizi düşünmenizi istemezler, bu daha büyük bir olsalık olmasına rağmen. Patent reklamlarında da aynısı var. Sizin hep kazananların tarafında olduğunuzu düşünmenizi istiyorlar.

Bu önyargıyı dengelemek için, patent sistemini kurbanlarının bakış açısından tanımlayacağım. Bir diğer deyişle yazılım geliştirmek isteyen fakat her an patent sisteminin suçlamasıyla karşı karşıya kalabileceklerin bakış açısından.

Dolayısıyla aklınızda yazmak istediğiniz bir program olduğunda yapmanız gereken ilk şey nedir?

İlk başta patent sistemi ile uğraşmak zorundasınız. Yazacağınız programın hangi patentlerle ilişkili olduğunu bulacaksınız. Bu olanaksızdır.

Bunun nedeni, beklemekte olan bazı patent uygulamalarının gizli tutuluyor olabileceğidir. Belirli bir zaman sonra yayınlanırlar, 18 ay gibi. Fakat bu programı yazmak ve onu dağıtmak için oldukça uzun bir süre. Üstelik bir patentle karşılaşacağınızı ve bununla suçlanacağınızı bile bilmeden.

Ayrıca bu salt bir ekonomik sorun da değil. 1984'te compress adında bir veri sıkıştırma programı yazıldı. O sıralarda LZW algoritması üzerine bir patent yoktu. Fakat 1985'de ABD algoritmayı patentledi ve sonraki yıllarda programı dağıtanlar tehdit altında kaldılar.

Compress programının yazarının suçlanacağı aklından bile geçmezdi. Yaptığı yalnızca bir dergide gördüğü algoritmayı uygulamaktı, bir çok programcının her zaman yaptığı gibi. Dergide gördüğü fikirleri artık güvenli bir şekilde gerçekleştiremeyeceğinin farkında değildi.

Bu problemi unutalım. Kabul edilmiş patentler, patent ofisince basılır. Böylece bunların uzunca bir listesine ulaşabilir, ne söylediklerini inceleyebilirsiniz.

Elbette ki listenin tamamını okuyamazsınız, çünkü çok fazla. ABD'de yüzbinlerce yazılım patenti var. Bunların ne üzerine olduğunu takip etmek çok zor. İlgili patentleri bulabilmek için araştırmayı denemek zorundasınız.

Bazı insanlar bilgisayar çağında bunun kolay olacağını söyleyebilir. Anahtar kelimeleri aratabilirsiniz. Ancak bu sadece bir noktaya kadar olanaklı. İlgilendiğiniz alanla ilgili bazı patentleri bulabilirsiniz.

Örneğin, bir zamanlar hesap çizelgelerinde "doğal sıralamanın yeniden hesaplanmasına" dair bir patent vardı (Şimdi kalkmış olabilir). Bunun anlamı, basitçe, eğer bazı hücreleri diğerlerine bağımlı hale getirirseniz, ona bağlı herşeyi yeniden hesaplıyordu; örneğin bir yeniden hesaplamadan sonra herşey güncelleniyordu. İlk hesap çizelgeleri hesaplamaları yukarıdan aşağı yapıyordu, eğer bir hücreyi daha aşağıda bir hücreye bağımlı kılarırsanız ve böyle birkaç adımınız varsa, yeni değerlerin yukarıya tırmanması için çok sayıda yeniden hesaplama yapmanız gerekir (Yukarıdaki hücrelere bağımlı olduğunuz varsayılmakta).

O zamanlar birisi, neden her birşeyi, kendine bağlı olanlar yeniden hesaplandıktan sonra yeniden hesaplamıyorum, diye düşünmeye başladı. Bu algoritma, topolojik sıralama olarak adlandırılır. Buna yapılmış ilk referans bulduğum kadarıyla 1963'te. Patent, topolojik sıralamayı gerçekleştirmek için düzinelerce farklı yol belirtmiş.

Fakat bu patenti hesap çizelgesi diye aratsaydınız bir şeye ulaşamazdınız. Bunu "doğal sıralama" ya da "topolojik sıralama" şeklinde aramanız durumunda da bir şey elde edemeyecektiniz. (Patent) Bu

terimlerden hiçbirine sahip değildi. Aslında, "formüllerin hedeflenen koda yönelik derlenmesi" şeklinde tanımlanmış. İlk gördüğümde yanlış bir patentle ilgilendiğimi sanmıştım.

Şimdi varsayalım ki elinizde bir liste halinde patentler var ve ne yapamayacağınızı görmek istiyorsunuz. Bu patentler üzerine çalışmayı denediğinizde anlaşılmasının çok zor olduğunu göreceksiniz, anlaşılması oldukça zor hukuksal bir dille yazılmıştır. Patent ofislerinin söyledikleri, çoğu zaman asıl belirtmek istedikleri konular değildir.

Avustralya hükümeti 1980'lerde patent sistemi üzerine çalışıyordu. Uluslararası baskı dışında patent sistemine sahip olmak için herhangi bir gerekçe göremediler (kamu için bir faydası yoktu) ve uluslararası baskı olmasaydı bütünüyle ortadan kaldırılabilirdi. Vurguladıkları noktalardan biri mühendislerin patentleri okumakla uğraşmadıkları, çünkü patentlerin anlaşılmasının güç olduğu idi. Bir mühendisin sözlerini aktarmışlardı: "Patent kataloğunda yer alan kendi buluşlarımı anlayamıyorum".

Bu sadece terörük bir durum değildi. 1990 yılı civarında, Paul Heckel adında bir programcı, Hypercard'ın kendine ait birkaç patenti ihlal ettiğini iddia ederek Apple'ı suçladı. Hypercard'ı ilk gördüğünde kendi patentleri ile bir ilişki kuramamıştı. Benzer gözüküyorlardı. Fakat avukatı, kendi patentinin, Hypercard'ın kapak kısmıyla ilgili olduğunu söylediğinde, Apple'a saldırmaya karar verdi. Stanford'da bununla ilgili bir konuşma yaptığımda kendisi de izleyiciler arasındaydı. "Bunun doğru olmadığını sadece kendi haklarının boyutunun farkında ol-

madığını söyledi”. Ben de, “Evet, anlatmak istediğim tam da buydu” dedim.

Dolayısıyla patentlerin size neyi yasak ettiğini öğrenebilmeniz için, avukatlarla uzun uzun konuşmanız gerekiyor. Eninde sonunda diyecikleri aşağı yukarı şöyle olacak:

“Burda birşey yaparsanız kaybedersiniz; şurada birşey yaparsanız (Stallman eliyle havada genişçe bir alan çizmektedir), büyük ölçüde kaybedersiniz. Eğer mutlaka güvende olmak istiyorsanız, bu alandan uzak durun (daha da büyük bir alan çizer). Bu arada herhangi bir davada şansın da önemli payı olduğunu unutmayın.”

Şimdi öngörülebilir bir alanda iş (!) yürüteceksiniz, ne yapmanız gerekiyor? Deneyebileceğiniz 3 farklı yaklaşım var, herhangi biri farklı durumlarda bazen işinize yarayabilir. Bunlar:

1. *Patentten kaçınmak*
2. *Patentin lisansını edinmek*
3. *Patenti Mahkeme Aracılığıyla Geçersiz Kılmak*

İzin verirsiniz bunların hangi durumlarda işe yarayıp yaramadığını açıklayayım:

Patentlerden Kaçınmak

“Patentlerden kaçınmak”- patentler kapsamına giren fikirlerden kaçınma. Bu kolay ya da zor olabilir. Fikrin ne olduğuna bağlı.

Kimi zaman bir özellik patentlenmiştir. O zaman o özelliği kullanmayarak patentlerden kaçınabilirsiniz. Sorun, sözkonusu özelliğin sizin için ne kadar önemli olduğudur.

Bazı durumlarda onsuz yapabilirsiniz. Bir süre önce, XYWrite adlı

kelime işlemcisinin kullanıcıları, mesajları arasında bir eksiltim (downgrade) gördüler. Eksiltim, kısaltmaları önceden tanımlamanızı sağlayan bir özelliğin kaldırılması üzerineydi. Örneğin noktalama işaretleri ile ayrılmış bir kısaltma, hemen ardından açılımıyla yer değiştiriyordu. Böylece uzun kalıplara ait kısaltmaları önceden tanımlayabiliyordunuz. Programı geliştirenler, bunu bana yazdılar. Çünkü Emacs’ın da buna benzer bir özelliği vardı. Aslında, 1970’lerden beri vardı. Hayatımda en azından patentlenebilecek bir fikre sahip olduğumu göstermesi bakımından ilginçti. Patentlenebilir diyorum, çünkü çok sonra başka biri patentledi.

Bu durumda çözüm olarak üç farklı yaklaşımı da denediler. Öncelikle pek de anlaşmaya yanaşmayan patent sahibiyle bir anlaşma yolu arandı. Daha sonra patenti mahkemede geçersiz kılmanın yollarını düşündüler. En sonunda da o özelliği programlarından çıkarttılar.

Bu özellik olmadan da yapabilirsiniz. Eğer kelime işlem programı sadece bu özellikten yoksunsa, insanlar yine de programı kullanmaya devam edebilirler. Fakat bu özellikler birer birer gittiğinde, insanların elinde pek de iyi olduğunu düşünmedikleri bir program kalır ve daha sonra büyük bir ihtimalle de kullanmayı bırakırlar.

Bu, özel bir konuda, daha az kapsamı olan bir patentti. British Telekom’un, telefonla erişimle hiperlinkleri dolaşan patentine ne diyeceksiniz? Hiperlinkleri dolaşma, günümüzde bilgisayarlar için temel bir kullanımdır. Telefonla erişim de temeldir. Bunsuz nasıl yapacaksınız? Ayrıca sözkonusu olan tek bir patent de değil. Yanyana bulunan

iki özelliğin bir kombinasyonu. Bir odada kanepa ve televizyon patentlerine sahip olmak gibi birşey.

Bazen patentlenen düşünce oldukça geniş ve temeldir, tüm bir alanı kontrol altına alabilir. ABD’de patentlenen kamu anahtarlarının şifrelenmesi fikrini ele alalım. Patent 1997 yılında sonlandı. Bu vakte kadar, ABD’de kamu anahtarlarının şifrelenmesi engellendi. Bir sürü program, başlarken bitti; hiçbir zaman kullanılmadılar. Çünkü patent sahipleri, geliştiricileri tehdit etti. O zamanlar, PGP adında bir Özgür Yazılım ortaya çıktı. Anlaşılan, patent sahipleri bunu hedef almayı düşündüklerinde, çok tepki çekeceklerinin farkına vardılar. Bazı sınırlamalar getirdiler, ticari olmayan durumlarda kullanılmasına izin verdiler; bu da yazılımın çok tutulmasının önüne geçti. Böylece kamu anahtarlarının şifrelenmesinin kullanımını, on yıl ya da daha fazla bir süre büyük ölçüde engellediler. Bu patentten kaçış yoktu. Kamu anahtarlarının şifrelenmesi türünden birşey yapmanızın olanağı yoktu.

Bazen de özel bir algoritma patentlenir. Örneğin, HFT (Hızlı Fourier Transformasyon)’nin, optimize edilmiş hali patentlenmiştir. İki katı hızla çalışabilir. Normal HFT’yi kullanarak bu patentten kaçınabilirsiniz. Böylece programınızın o kısmı iki katı yavaş olur. Belki bu sizin için sorun değildir, belki de programınızın sadece ufak bir bölümüdür. İki katı yavaş olsa bile farketmeyeceksinizdir. Belki de bu durumda programınızı hiç çalışmayacaktır. Etkiler değişebilir.

Bazı durumlarda daha iyi bir algoritma bulabilirsiniz. Bu işinize yarar ya da yaramaz. Çünkü compress’i GNU projesinde kullanamayınca

farklı bir sıkıştırma algoritması aramıştık. Birisi elinde bir tane olduğunu söyledi; bir program yazmıştı ve katkıda bulunmak istiyordu. Sadece şans eseri, New York Times'in bir kopyasını gördüm; o zamanlar haftalık patent köşesi vardı (Times'e genelde birkaç ayda bir kereden fazla bakmam. Açtım baktım ve birinin yeni bir sıkıştırma algoritması için patent aldığından bahsediyordu. Bu patente daha dikkatli bakmam gerektiğini anladım, kopyasına baktım. Gördüm ki bizim kullanmak üzere olduğumuz programı kapsıyor. Böylece program doğmadan öldü.

Sonrasında patentlenmemiş farklı bir algoritma bulduk. Bu da şu anda fiili bir standart olan gzip oldu. Veri sıkıştırmada kullanılan bir algoritma olarak güzeldi. Veri sıkıştırmak isteyen herhangi biri

compress yerine gzip kullanabiliirdi.

Aynı LZW sıkıştırma algoritması grafik formatlarında da kullanılıyor, GIF gibi. Fakat orada sorun, sadece basitçe verinin sıkıştırılması değil, insanların bir yazılım aracılığı ile grafiği de görebilmesi gerektiğinden yeni bir algoritmaya geçmek o kadar kolay olmadı. 10 yıl bunun üstesinden gelemedik. Evet, insanlar, GIF formatını kullanmalarından dolayı mahkemelerle karşı karşıya kaldıklarında, farklı bir grafik formatı için gzip algoritmasını kullandılar. İnsanlara, GIF dosyalarını kullanmamalarını ve buna geçmelerini söylediğimizde, "Yapamayız, tarayıcılar henüz bunu desteklemiyor." dediler. Tarayıcı geliştiriciler de: "Bu konuda acelemiz yok. Hem kimse bu yeni formatı kullanmıyor" dedi.

Toplum, GIF formatının kullanımında büyük bir eylemsizlik içindeydi. İnsanları ikna edemedik. Topluluğun hala GIF formatını kullanıyor olması, onları tüm bu tehlikelere açık hale getiriyor.

Gerçekte durum biraz daha garip. LZW sıkıştırma algoritmasını kapsayan iki farklı patent var. Patent ofisi aynı şeyin iki patenti olduğunu da açıklayamıyor; durumu kontrol edemiyorlar. Bunun bir nedeni var. İki patentin gerçekte aynı şeyleri kapsadığını görmek zaman istiyor.

Eğer kimyasal süreçler üzerine patent olsaydı, durum çok daha basit olabilirdi. Hangi maddelerin kullanıldığını bilirdiniz, çıktılarını, fiziksel işlemleri bilirdiniz. Nasıl tarif edildikleri sorun değildi. Ne olduklarını ve benzerliklerini görebilirdiniz. Eğer birşey saf olarak

matematiksel bir haldeyse, onu tanımlamak için birçok yol vardır; çok farklı bir durumdur. Yüzeysel olarak benzer değildir. Onların aynı şeyden bahsettiğini görebilmek için iyice anlamak gerekir. Patent Ofisi'nin vakti yoktur. Birkaç yıl önce patent ofisi, patent başına ortalama 17 saat harcıyordu. Bu dikkatlice düşünmek için yeterli değildir, bu nedenden dolayı elbette benzer hatalar yapıyorlar. Size doğmadan ölen bir programdan bahsetmiştim. Bu programın algoritmalarının da ABD'ce vermiş iki farklı patenti var. Açıkça görüldüğü gibi bu sıradışı bir durum değil.

Patentlerden kaçınma kolay ya da zor olabilir. Kolay olabilir, ama programınız işlevsiz duruma gelebilir. Bu varolan koşullara göre değişir.

Bu da bahsetmek istediğim bir diğer noktadır. Bazen bir şirket ya da konsorsiyum bir formatı ya da protokolü fiili bir standart haline getirebilir. Eğer o format ya da protokol patentlenmişse bu sizin için bir felakettir. 2001'in eylülünde WWW konsorsiyumu patentlerce kapsanmış standartları kullanmaya kalktığında büyük bir gürültü koptu. Topluluk itiraz etti, bunun üzerine kurul tam tersini söylemeye başladı. Her patentin özgürce gerçekleştirilmesinin gerekliliğinde ve her standardın gerçekleştiriminin özgür olmasında ısrar etmeye başladılar. İlginç bir zaferdi. İlk kez standart koyucu bir kurul böyle bir karar veriyordu. Standart koyucu kurulların patentlerle sınırlanmış standartlar koymaları ve insanların özgürce gerçekleştirimini engellemeleri normaldir. Diğer standart kurullarına ulaşmaya ve

onları kurallarını değiştirmeye davet etmeye gereksinimiz var.

Patentin Lisansını Edinmek

Patentten kaçınmak yerine baş vurabileceğiniz ikinci yol patentin lisansını edinmektir. Bununla birlikte, patent sahibinin size lisans teklif etmek, vermek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Bundan on yıl önce, *League for Programming Freedom** kendilerinden yardım talep eden bir mektupalmıştı. Mektubu gönderen kişi, kumarhaneler için oyun makineleri üreten bir ailedendi ve ta o zamanlarda, bu iş için bilgisayarları kullanıyorlardı. Bu kişi başka bir şirket tarafından tehdit ediliyordu. Bu şirket, ellerinde patentleri olduğunu ve başkalarının bu makineleri üretmeye izninin olmadığını söy-

* Yazılım patentlerine ve kullanıcı arayüzü telif haklarına karşı kurulmuş bir organizasyon. Bkz. <http://lpf.ai.mit.edu/> (çev.)

luyor; adamdan bu işi bir an önce bırakmasını istiyordu.

Bahsi geçen patenti sonradan inceledim. Patent, bir ağ üzerinde oyun oynamak için kurulmuş bir veya daha fazla sayıdaki bilgisayarı kapsıyordu. Herbir bilgisayar birden fazla oyunu destekliyordu ve belli bir zamanda birden fazla oyun oynamanıza olanak sağlıyordu.

Sizin de göreceğiniz gibi, patent ofisi, herhangi bir şeyin birden fazla yapılmasının gerçekten dahice bir şey olduğu fikrine sahip. Oysa ki, bilgisayar bilimlerinde bu olay, herhangi bir şeyin genelleştirilmesi için kullanılan en açık yoldur. Fakat onlar bu gerçeğin farkında değiller. Bir şeyi bir kere yaptıysanız eğer, aynı şeyi daha sonradan istediğiniz kadar tekrarlayabilirsiniz. Hatta, bunu her zaman kullanabileceğiniz bir çözüm yolu haline getirebilirsiniz. Patent ofisindekilere göre, bir şeyi birden fazla kere yapmış olmanızın anlamı, sizin bir şekilde dahi biri olduğunuz ve kimsenin bu konuda sizinle tartışamayacağıdır. Dahası, sizin, bu konuda başkalarına ne yapmaları gerektiğini söyleme hakkına sahip olduğunuzu düşünürler.

Her neyse. Adama patent verilmedi ve bu yüzden işi bırakmak zorunda kaldı. Mahkemeye gidecek durumu dahi yoktu. Ben olsam, ilgili patentin, herkesin aklına gelebilecek çok açık bir fikre dayalı olduğunu söyledim. Belki benimle aynı fikirde olan bir yargıca bile denk gelinebilirdi. Fakat bunu asla bilemeyeceğiz; çünkü o adamın mahkemeye gidecek gücü bile yoktu.

Fakat yine de, bir çok patent sahibi ellerinde bulundurdukları patentlerin lisanslarını sunmakta

bir sakınca görmezler; çoğu zaman hayli yüksek rakamlar talep etseler de. “doğal sıralamanın yeniden hesaplanması” patentini elinde bulunduran şirket, bu özelliği barındıran her hesap çizelgesi programının Birleşik Devletler’deki satışından elde edilecek toplam gelirin yüzde beşini lisans ücreti olarak istiyordu. Birileri bana bunun, mahkemeye çıkmaksızın ödenilecek en düşük lisans ücreti olduğunu söyledi -eğer gerçekten size dava açmalarına neden olursanız ve kazanırlarsa, muhtemelen daha fazlasını isterler.

Bu yüzde beşlik lisans ücretini ödeyebilecek gücünüz var diyelim; peki ya programınızı geliştirmek için 20 farklı patentin lisansına ihtiyacınız varsa?.. Kazandığınız bütün para bu lisanslara gidecektir. Peki ya 21 lisansa ihtiyaç duyarsanız? İşin içindeki bazı insanlar bana, bu tür iki veya üç lisansın herhangi bir işin gerçekleşmesini imkansız kılacağını söylemişti.

Lisans edinmenin iyi bir çözüm olduğu bir durumun varlığı da söz konusu: çokuluslu, dev bir anonim şirketseniz... Bu tür şirketler zaten bir çok patente sahiptir ve bu nedenle karşılıklı olarak birbirlerine patentlerini lisanslayabilirler. Bu şekilde, patent sisteminin sebep olduğu birçok zarardan uzak dururlar ve sadece iyi olan taraflarından yararlanırlar.

1990 yılının 5. sayıydı sanırım, IBM, *Think* dergisinde kendi patent portföyü ile ilgili bir makale yayımlamıştı. Makale, IBM’in Birleşik Devletler’de edindiği 9000 adet patentten iki tür kazanç sağladığını söylüyordu. (Eminim bu rakam günümüzde çok daha yüksektir.) Bunlardan ilki, patent ücretlerini toplamaktı, ikincisi ise, “diğerle-

rinin patentlerine ulaşmak”. Bu ikincisinin daha büyük düzeyde bir kazanç olduğunu söylüyorlardı. Yani, başkaları tarafından patentlenmiş fikirleri kullanmak için ücret ödemek zorunda olmamanın IBM’e sağladığı kazanç, şirketin elindeki patentleri lisanslamakla elde edebileceği doğrudan gelirin on katı değerindeydi.

Bu tam olarak ne anlama geliyor peki? IBM’in, “diğerlerinin patentlerine ulaşma” ile elde ettiği kazanç nedir? Aslında tüm kazanç, patent sisteminin başınıza açabileceği tüm sorunlardan uzak olma kazancıdır. Patent sistemi bir piyangoya benzer: patent, hiçbir işe yaramayabilir, patentin sahibi beklenmedik bir şekilde çok büyük kazançlar sağlayabilir, ya da sahibi dışındaki herkes için tam bir felaket haline alabilir. IBM’in bu kadar büyük bir şirket olması, tüm bu olasılıklardan ortalama bir düzeyde etkilenmelerini sağlamaktadır. Patent sisteminin ortalama kar ve zararını hesaplamak durumundalar. Aksi taktirde, patent sisteminin ortaya koyduğu sorunlar, bu sistemin faydalarından on kat daha fazla olurdu onlar için.

“Olurdu” diyorum, çünkü IBM, patentlerin karşılıklı lisanslanması yöntemi sayesinde, bu tür sorunlardan uzak kalmayı başarabilmektedir. Onlar için bu tür sorunlar sadece bir olasılık; gerçekte, asla başlarına böyle şeyler gelmez. Fakat yine de onlar bu sorunlardan uzak kalıyor olmanın getirdiği kazancı hesaplamaktan geri kalmazlar. Bu kazanç, ellerindeki patentlerden elde ettikleri gelirin neredeyse on katı değerinde.

Bu, “patentlerin karşılıklı olarak lisanslanması” olgusu, yaygın olarak bilinen bir miti de çürüt-

mektedir, “aç/yoksul deha”nın miti, patentlerin “küçük muictler”i “korudugunu” söyleyen mit. mit. (Bunlar tamamıyla propaganda sözcükleridir. Kesinlikle kullanmamalısınız.)

Hikaye aynen şöyledir: Farzedelim ki, belli bir “deha” diyebileceğimiz düzeyde bir tasarımcı var. Bu kişinin, yıllarını “bir tavan arasında yokluk içinde”, yepyeni ve gerçekten çok iyi bir şey tasarlayarak harcadığını ve şimdi bu yeni tasarımını imalata aktarmak istediğini varsayalım. Bu aşamada, büyük şirketlerin birden bire ortaya çıkıp bu insanla rekabete girmeleri ve onu işinden etmeleri, sonuç olarak da, bu “deha”nın tekrar “yokluk” içine dönmesi utanç verici bir şey değil mi?

Bir şeye dikkatinizi çekmekte fayda görüyorum: yüksek teknoloji alanlarıyla ilgili insanlar, genellikle kendi başlarına çalışmazlar, kullandıkları fikirler de boşluktan doğmaz diğer insanların fikirlerine dayanırlar çoğunlukla. Ve bu insanlar, ihtiyaçları olması halinde, iş bulmakta hiç de zorluk çekmezler, özellikle bugünlerde. Bu nedenle, yokluk içinde tek başına çalışan şu “deha”nın hikayesi hiç de gerçekçi değil.

Ancak şöyle bir senaryo pekala mümkün olabilir; diyelim ki, adamın birinin çok parlak bir fikri var ve bu fikir, diğer yüz veya iki yüz fikirle birlikte, önemli bir ürünün temel taşlarını oluşturuyor ve büyük şirketler bu adamla rekabete girmek istiyorlar. Şimdi bu adamın, büyük şirketleri durdurmak için patent sistemini kullanmayı denemesi durumunda neler olacağına bir bakalım. Adam muhtemelen şöyle bir şeyler söyleyecektir: “Hayır IBM. Benimle rekabet edemezsin. Elimde patentim var.” IBM ise şöyle cevap verecektir: “Evet,

ürününe bir göz atıp görelim bakalım. Benim elimde şu patent var, sonra şu var; sonra şu, sonra şu, sonra şu ve sonra da şu. Ve senin ürününün bazı kısımları bu patentleri ihlal ediyor. Bu patentlere karşı mahkemede mücadele edebileceğini düşünüyorsan eğer, geri dönüp ürünün üzerinde biraz daha çalışarak, bir kaç patent ihlali daha bulacağıma şüphen olmasın. Peki neden patentlerimizi karşılıklı olarak lisanslamıyoruz.” Ve küçük dahinin cevabı şöyle olacaktır: “Pekala, tamam. Anlaştık. Öyle yapalım.” Böylelikle, bu adam işine geri dönebilir ve şu harika ürünü geliştirmeye devam edebilir. Ama artık IBM’in de buna yetkisi vardır. Gördüğünüz gibi, IBM bu adamın patentine “ulaştı” ve onunla rekabet etme hakkına kavuştu. Bunun anlamı, adamın patentinin onu hiçbir şekilde “koruyamadığı”dır. Gerçekte de patent sistemi böyle bir şey yapmaz zaten.

Dev şirketler çoğunlukla, bir şekilde, patent sisteminin zararlarından kaçınırlar; bu sistemin sadece faydasını görürler. Yazılım patentlerinden yana olmalarının ana nedeni de budur zaten; bu sistemden faydalanacak olanlar onlardır çünkü. Fakat küçük şirketler ya da tek başına çalışan insanlar bunu yapamazlar, patent sisteminden faydalanamazlar. Denerler, fakat başaramazlar. Asıl sorun, diğerleriyle karşılıklı olarak lisanslayacak kadar çok patentlerinin olmamasıdır.

Her patent belli bir yönü işaret etmektedir. Eğer küçük bir şirketin elinde, şu yönü, şu yönü ve şu yönü gösteren patentler varsa, (Stallman, başka bir tarafa işaret ederek) biri şu taraftan çıkacaktır ve onlara doğru bir patent doğrultarak şöyle diyecektir: “bana

paranızı verin!”. Bu durumda küçük şirket tamamen çaresizdir. Bu tür bir şeyi IBM yapabilir örneğin. Elleriindeki 9000 patent her yeri işaret etmektedir çünkü; ve nerede olursanız olun, büyük bir olasılıkla, orada size doğru işaret etmiş bir IBM patenti vardır. Yani, neredeyse her durumda IBM sizinle karşılıklı lisanslama yapabilir. Küçük şirketler bunu çok nadiren yapabilirler. Bu şirketler, savunma amaçlı olarak patentler edindiklerini söyleyecekler, fakat asla kendilerini savunabilmek için yeterli sayıda patent elde edemeyeceklerdir.

IBM’in bile birilerini kendisiyle karşılıklı lisanslama yapmaya ikna edemeyeceği durumlar vardır. Tek işi çeşitli patentler elde etmek ve bunlar aracılığıyla insanlardan para koparmak olan bir şirket karşılıklı lisanslama işine sıcak bakmayacaktır mesela. “Doğal sıralamanın yeniden hesaplanmasına” patentini elinde bulunduran şirket tam da bu tip bir kuruluştur. Yegane işleri, insanları mahkemeye vermekle tehdit edip paralarını almaktı. Üstelik paralarını aldıkları bu insanlar gerçek anlamda bir şeyler geliştiren kişilerdir.

Yasal işlemlere dair herhangi bir patent bulunmamaktadır. Avukatların, patent sistemiyle kendileri uğraşmak zorunda kalsalardı, ne tür sıkıntılar çekeceklerini tahmin edebildiklerini düşünüyorum.

Sonuç olarak, bu tür şirketlerin sizinle karşılıklı lisans yapmasını sağlamanın hiçbir yolu yoktur. Bu nedenle, bu şirketler etrafta dolaşmaya ve insanlardan para almaya devam ederler. Fakat öyle sanıyorum ki, IBM gibi şirketler bunu, iş yapıyor olmanın getirdiği bedelin bir parçası olarak görüyorlar ve işlerini bu şekilde de sürdürüyorlar.